

Подорожна О.М., студент Житомирського регіонального відділення навчально- наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ *Науковий керівник*: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Право людини на компенсацію моральної шкоди є особливо важливим, оскільки воно, з одного боку, впливає із притаманної людині гідності, а з іншого - є ефективним засобом її захисту. Однак при використанні даного права виникають певні обмеження, пов'язані, перш за все, з тим, наскільки людина здатна усвідомити порушення її гідності. У даному випадку юридичного значення може набувати лише таке звернення, якому передувало усвідомлений вольовий вибір, котрий передбачає розуміння соціального значення вчинку і прогнозування його результатів.

При заподіянні майнової шкоди розмір відшкодування ґрунтується на вартісній еквівалентності заподіяній шкоді. Однак коли йдеться про визначення розміру компенсації моральної шкоди, такий спосіб слід визнати неприйнятним, в силу самої специфіки такого виду шкоди.

Моральну шкоду неможливо відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Основним завданням компенсації моральної шкоди є усунення або послаблення негативних психічних реакцій і станів людини, спричинених порушенням її гідності. І власне повна компенсація моральної шкоди розглядається нами як така, що повною мірою здатна забезпечити таке усунення або послаблення.

Цим можна пояснити і відмову законодавця від нормативної регламентації розміру грошової компенсації моральної шкоди (це питання полишено на погляд суду). Зокрема ч. 3 ст. 23 ЦК України передбачає, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом. Тобто моральна шкода може бути оцінена судом з використанням

певних критеріїв судового погляду, на підставі об'єктивного та всебічного встановлення обставин кожної справи.

Отже, розміру компенсації моральної шкоди не існує, допоки суд його не визначив. У позивача немає суб'єктивного права вимагати компенсації моральної шкоди у наперед визначеному розмірі. Він може лише вимагати, аби суд визначив цей розмір і виніс рішення про відповідне стягнення з відповідача. Звичайно, позивач може вказати у позовній заяві бажану суму компенсації (що і відбувається в більшості випадків), однак така сума є не більш ніж думкою позивача про розмір компенсації, котра не має для суду правового значення. Саме право на певний розмір компенсації породжується судовим рішенням з цього питання.

Не викликає заперечень і думка, що саме перед судами ставиться завдання визначення критеріїв розміру суми, що стягується. Таке положення знайшло підтримку і в законодавстві. Зокрема ст. 23 ЦК України встановлює, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Постанова Пленуму Верховного Суду України Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди вказує на критерії визначення розміру відшкодування моральної шкоди. Так, суд визначає розмір відшкодування залежно від характеру та обсягу заподіяних позивачеві моральних і фізичних страждань, з урахуванням у кожному конкретному випадку ступеня вини позивача та інших обставин. Так, береться до уваги характер і тривалість страждань, стан здоров'я потерпілого, тяжкість завданої травми, наслідки тілесних ушкоджень, істотність вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації (останнє залежить від характеру діяльності потерпілого, посади, часу й зусиль, необхідних для відновлення попереднього стану, наміру, з яким діяла особою, що заподіяла шкоди, тощо).

Крім того, недостатньо уваги приділено психологічним аспектам та необхідності проведення спеціального індивідуалізованого психологічного обстеження. Щоправда, в цілому не слід заперечувати, що індивідуальні особливості потерпілого - це обставина, що підлягає доведенню і котру суд повинен встановлювати передбаченими процесуальним законодавством засобами та брати до уваги для оцінки дійсної глибини (ступеня) фізичних або моральних страждань і визначення фактичного розміру компенсації. Ці індивідуальні особливості можна встановити за допомогою спеціальних психодіагностичних заходів.

Для визначення розміру компенсації моральної шкоди слід, на нашу думку, використовувати стандартизовану психологічну експертизу, в котрій величина кожного з указаних вище факторів оцінюється за 100-бальною шкалою. Кожний чинник має свій матеріальний коефіцієнт (у грошових одиницях), на який множиться отримана кількість балів. У формі таких добутків може бути отримана базова сума компенсації матеріального еквіваленту моральної шкоди. Величина матеріального коефіцієнта повинна передбачати як можливість повного фінансування заходів, спрямованих на відновлення попереднього стану потерпілого (психічного, соціального тощо), так і компенсування інших втрат немайнового характеру, що згадувалися вище. Кінцева сума компенсації моральної шкоди може бути отримана шляхом множення базової суми на низку коефіцієнтів: коефіцієнт провини відповідача, коефіцієнт провини постраждалого, сумарний стресовий коефіцієнт (який застосовується, коли сумарний стрес-вплив призвів до значних незворотних змін способу життя, планів, психофізіологічного стану потерпілого).

Можливість іншої, окрім грошової, форми компенсації дає можливість потерпілому на свій розсуд відновити порушені права у тій чи іншій формі. Разом з тим, цілком слушно, закриття засобу масової інформації та скасування свідництва про його реєстрацію не може вважатися іншою формою компенсації моральної шкоди, оскільки суперечить поставленій цього правового інституту